
EKUMENIZAM, DIJALOG I ISTINA

Ratko Perić, Mostar

UDK: 726.54.025(497.6) "1991/1995"

Stručni članak

Primljeno 6/98

Sažetak

U ekumenskom dijalogu sa svojim pravoslavnim kolegom u Hercegovini episkopom Jevtićem mostarski katolički biskup, autor ovog članka, osvrće se na više brojeva Vidoslova, službenoga glasila zahumsko-hercegovačke eparhije. Vođen kršćanskim načelom istine i ljubavi, biskup odgovara na episkopove statistike, tvrdnje, netočnosti koje se odnose na pravoslavne crkve duž Primorja od Herceg-Novog do Metkovića, na katastrofalne posljedice ovoga rata na objema stranama, na neevanđeosko prebilovačko geslo: "Zaboraviti ne možemo - oprostiti ne smijemo." Poruka je članka da će istinski ekumenizam polučiti svoj blagotvorni učinak ako se doista bude temeljio na istini, izrečenoj u ljubavi, u uzajamnu razumijevanju i praštanju. Inače sav je ekumenski trud sizifovski uzalud!

Zapodijevanje dijaloga s dr. Atanasijem Jevtićem, episkopom zahumsko-hercegovačkim i primorskim, na temelju njegovih spisa i pisama objavljenih u njegovu službenom listu *Vidoslovu* (u prvom je broju na prvoj stranici zaželio da to bude "pravovid i pravoslov"), u 13 brojeva od 1993. do 1998., posebno s obzirom na naše crkvene odnose, zahtijevalo bi dosta prostora. Arhijereja Atanasija u napisanim razgovorima i odgovorima nerijetko napusti vedrina i lako mu se dijalog izrodi u polemiku i osobnu uvredu. A kad bi htio, on bi mogao pisati i drukčije: kršćanski i episkopski, kako i dolikuje njegovu rangu apostolskoga nasljednika. Zapravo, kad on izravno i osobno piše biskupu u Mostar, obziran je i bira izraze. Ali kad javno piše biskupu i o biskupu u srpsko-pravoslavnim sredstvima priopćavanja, onda tako piše da mu ne preostaje drugo nego se ispričavati. Ima se dojam da ga samo istina zanima. On misli da punu i pravu istinu govori i kad je izgovara u povišenu afektu, pretjerano zabrinut za srpstvo, u oskudnoj kršćanskoj ljubavi. A u takvim slučajevima čovjek obično pretjera i upadne u suprotnost istini, u deformaciju istine. Takva istina ne oslobađa. Dapače. *Facientes veritatem in charitate*, govoraše sv. Pavao *Efežanima* (4,15). Istinujući u ljubavi, rastemo! Samo istina izgovorena u ljubavi donosi božanski plod i za nju Isus, koji je Put, Istina i život, jamči da oslobađa.

Što je srušeno i tko je srušio?

Od prvoga broja svoga glasila episkop će ovako (sve doslovan citat):
"Ja sam, Braćo moja, kakav takav, ali ipak prvo Episkop ovog

stradalnog naroda Srpskog u Svetosavskoj i Svetovasilijevoj Hercegovini, kome je uništeno oko pola Eparhije, zatrto 200 sela, srušeno 30 crkava, Saborni hram i episkopija u Mostaru, dva drevna Manastira, pobijeno preko hiljadu naroda, sa 520 siročića (do 18 godina), sa ciglo pola naroda u izbeglištvu..."¹ Tako arhijerej Atanasije srpskim intelektualcima, 1993. Samo nekoliko stranica poslije čitamo njegovo pismo Radovanu Karadžiću i Momčilu Krajišniku. To je *Prvi Podsetnik* ili memorandum. Na početku stoji Arandelovdan (8. XI.), na svršetku pisma sv. Nikola (18. XII.) 1993. Tu se također opisuju posljedice rata: "Uništeno, spaljeno, oštećeno i okupirano je 35 srpskih pravoslavnih crkava, sa Sabornim hramom u Mostaru i dva drevna Manastira."²

U čitatelju izaziva čuđenje da se pod isti nazivnik stavlja: uništeno i okupirano! Ako je nešto "okupirano", ne znači da je također i "uništeno". Pravi će ljubitelj istine to razlikovati i kad piše.

Episkop navodi svih 35 crkava, a uz neke je napisano ovako:

"5. Crkva u Dobriću kod Lištice... Stoji cela.

10. Crkva u Gabeli... Stoji cela.

16. Crkva u Opličićima... Neizvesne sudbine.

19. Crkva na Trijebnju... Neizvesne sudbine."³

Samo malo dalje vladika ovako govori o JNA: "Hercegovina je pre Bosne uvučena u rat. Nepromišljeno otvaranje ratišta oko Dubrovnika, 1. oktobra 1991., bilo je katastrofalno po srpsko Zahumlje i Hercegovinu. Preko stopedeset života je tada izgubljeno, a Srpskom narodu, posebno nama u Hercegovini, naneta je sramota, jer su nama pripisana zlodela i pljačke nesrećne JNA, koja je zatim, po naredbi sa Dedinja, kukavički pobjegla, krajem maja 1992., osim Konavala, koja je, opet kukavički, napustila 20. oktobra 92., i to sa katastrofalnim po nas u Trebinjskoj opštini posledicama - gubitak trećine Trebinjske teritorije sa 30 odvajkada čisto srpskih sela, sa 4 mešovita i 6 hrvatskih sela, sa deset pravoslavnih crkava i manastirom Zavalom, dok je manastir Duži direktno ugrožen, kao i uostalom i manastir Tvrdoš, u kome je sada sedište Zahumsko-Hercegovačkog episkopa."⁴

Iz ovako formulirana teksta čitatelj ne razumije je li sastavljaču *Podsetnika* žao zato što je nesretna JNA nepromišljeno otvorila dubrovačko ratište, ili što je kukavički pobjegla, a da nije osvojila i

---

¹ Pismo episkopa Atanasija Pravoslavnim Srpskim Intelektualcima Hristoljubovog Bratstva "Sveti Otac Justin", Tvrdoš-Trebinje, Sv. Đurđić 1993, u: Vidoslov 1, str. 52.

² *Ondje*, str. 74.

³ *Vidoslov* 1, str. 76-79.

⁴ *Ondje*, str. 71-72.

zadržala cijelo područje. Razumljivo je da je episkopu teško što je time nanesena sramota srpskome narodu, napose ovome u Hercegovini, pogotovo kad kasnije napiše u *Pomeniku*,⁵ koliko je tada bilo ljudi iz njegove sadašnje eparhije u JNA. Ali, je li dostatno prevaliti svu krivicu za sve te posljedice na "naredbu sa Dedinja"? Mora eparhu biti žao što je toliko života pobijeno, i što je toliko područja trebinjske općine "izgubljeno." Ali se kršćanski pitamo: zar nisu užasne posljedice bile i na drugoj strani, ne samo na "dubrovačkom ratištu", nego i među hrvatskim katolicima u Hercegovini koja ničim nije zaslužila da je se iz čista mira i agresorski napadne;

- da se pobije mnogo nevinih ljudi u vrijeme ovoga rata;

- da se četrdeset i pet crkava, crkvice, župnih kuća, samostana, bilo do temelja sruši i spali, bilo teško ili lakše ošteti, uključujući i katedralu, i biskupski dvor, i franjevački samostan sa župnom crkvom sv. Petra i Pavla u Mostaru. A ovo se u Mostaru sve dogodilo prije nego je bilo što srušeno na srpskoj strani.

I srpske su i hrvatske, odnosno i pravoslavne i katoličke rane iste i sve nas jednako moraju boljeti ako želimo biti autentični učenici Isusa Krista, vjernici Duha Svetoga i zadobiti milosrđe i oprostjenje Oca nebeskoga.

Neka se usput ovdje spomene kako je patrijarh Pavle 9. srpnja 1992. prikazao generalnom tajniku UN-a Boutrosu Galiju da su Hrvati uništili i spalili brojne pravoslavne crkve:⁶ među kojima i onu u Glušcima kod Metkovića, onu u Duvnu, u Rašćanima, u Gabeli.

O tima episkop kasnije piše drukčije. Ona u Glušcima, 1995. "zasad stoji cela."⁷

I hram u Gabeli 1995. "zasad nepovređen".⁸ U njemu je više puta služio sv. liturgiju.

Vladika je s popom Bogdanom Šešlijom, 21. lipnja 1997. posjetio crkvu sv. Nikole u Duvnu i u njoj služio sv. liturgiju, jer crkva nije porušena.⁹

Onu u Rašćanima arhijerej Atanasije i jerej Bogdan zatekli su - ne kaže da je porušena.¹⁰

---

⁵ *Vidoslov* 10, str. 6-67.

⁶ Preneseno u: *Glas Koncila*, 31/1992, str. 6.

⁷ *Vidoslov* 7, str. 24.

⁸ *Vidoslov* 7, str. 22.

⁹ *Vidoslov* 12, str. 71. U *Vidoslovu* 1, str. 79. pisao je da je "opljačkana, oskvrnjavljena i oštećena."

¹⁰ *Vidoslov* 12, str. 72, a u *Vidoslovu* 1, str. 79: kaže da je "zapaljena i minirana".

Tko je dostavljao patrijarhu izvještaje u srpnju 1992. iz Hercegovine, mimo eparha Atanasija, koji je upravo na Vidovdan 28. lipnja 1992. ustoličen u Trebinju?

Vladika je 9. ožujka 1993. pisao beogradskom tjedniku *Dugi*: "Gospodine Uredniče, srpski borci u Hercegovini, bar ovi koji se bore od kako nas je izdala JU armija i kad smo ostali sami, nisu rušili ni pljačkali nijednu katoličku crkvu ili manastir u Hercegovini. Naprotiv, upravo su hrvatske ustaše okupirale i porušile preko 20 naših srpskih pravoslavnih crkava i manastira, kao što su: Žitomisljić, Klepci, Prebilovci, Saborna crkva u Mostaru i mnoge crkve u Trebinjskoj opštini prema Dubrovniku."¹¹

Vladika je sada jasniji: JNA nije samo nepromišljeno otvorila ratište i kukavički pobjegla, nego "nas je izdala". A neće biti točno da su nakon te "izdaje" (listopad 1992.) "hrvatske ustaše okupirale i porušile preko 20 naših srpskih pravoslavnih crkava i manastira". Oslobođanje od JNA događalo se u lipnju 1992. kao što će i vladika reći.

Kamo sreće da "srpski borci" nisu rušili katoličke crkve nakon "izdaje" JNA! Nažalost imamo podatke da je nekoliko crkava što srušeno što oštećeno i nakon odlaska JNA, u listopadu 1992.¹²

- Crkva u Nevesinju srušena je sa zemljom ljeti 1993. godine, kako nam je rečeno.

- Crkva u Stocu oštećena je više puta i 1992. i 1993.

- Crkva u Rotimlji granatirana je i oštećena mnogo puta od 1992. do 1994., i za JNA i za "srpskih boraca".

- Crkva u Ravnome, i nakon što je popravljena, granatirana je 19. svibnja 1995. tri godine nakon povlačenja JNA.

- Mostarska katedrala i župni stan granatirani su mnogo puta, a posebno 11. studenoga 1994. kada su u katedrali ubijene dvije djevojčice vjeroučenice, a osam drugih ranjeno. Itd. Prema tome nisu ti "borci" nevini janjci nakon "zlodela i pljačke nesrećne JNA"! Zavrjeđuje duboko žaljenje i svaku osudu rušenje kršćanskih svetinja!

Na naslovnoj stranici jednoga broja *Vidoslova* naslikana je maketa prebilovačke crkve tako da čovjek ima dojam da je crkva dogotovljena. Upozorio sam episkopa Atanasija: "Da je urednik *Vidoslova* htio barem napisati da se radi o maketi crkve, a ne o crkvi!"¹³ bio bi bliži istini, jer

---

¹¹ *Vidoslov* 3, str. 76.

¹² *Vidoslov* 4, str. 40: "(od 24. oktobra 1992, posle povlačenja nesrećne JNA, kao i pre toga sa Neretve, početkom juna 1992)."

¹³ Pismo episkopu Atanasiju, od 1. srpnja 1997.

crkve još nije uopće ni bilo. On je napisмено i mirno odgovorio da je to "detalj formal(istič)ne korekcije".¹⁴

Nama se čini da je to prevelik detalj da bi bio samo - formal(istič)an!

Što je istina?

Najprije je 9. srpnja 1993. objavljen episkopov *Apel* u *Ninu*, zatim moj odgovor u *Glasi Koncila*, 1. kolovoza 1993., i konačno 18. kolovoza 1993. odgovorio je episkop u *Vidoslovu*, a do mene doprlo četiri godine kasnije. U tome odgovoru episkop piše "bratski i hrišćanski otvoreno, da me je G. Biskup Perić direktno u oči slagao kada je rekao da su našu Sabornu crkvu u Mostaru porušili Muslimani i da je oni i sada drže, te zato neće biti moguće da je posetim, što sam ja kao prvo tražio. Očutao sam tu laž samo zato da bismo postavili naše susrete i razmene pastirskih poseta, te sam zamolio da mi se, za početak, dozvoli poseta manastiru u selu Žitomisliću, i preostalim pravoslavnim Srbima u selu Dobriću..."¹⁵ Desetak dana prije toga episkop je Atanasije dao intervju *Ninu*, gdje veli: "Meni je rečeno sa zvaničnog mesta da su mostarsku crkvu srušili Muslimani, jer su je poslednjih meseci Muslimani držali. Međutim, ona je srušena odmah po okupaciji, a okupaciju su izvršili Hrvati".¹⁶ Da razjasnimo što je istina u ovim episkopovim riječima:

- u Stocu je 26. ožujka 1993., u jeku rata, bio susret dviju delegacija: naše katoličko izaslanstvo iz Mostara jasno je reklo pravoslavnoj delegaciji:

- da mi želimo pastoralni pohod u prvom redu vjernicima, a ne objektima, dok je pravoslavna strana inzistirala na posjetu objektima,

- da Hrvati u Mostaru ne drže pod kontrolom pravoslavnu sabornu crkvu, zapravo ruševinu, kao što je i nisu držali od samoga početka, tj. od oslobađanja okupiranog Mostara i Neretve, koje je počelo na katoličke Duhove 7. lipnja, a završilo na pravoslavne Duhove 14. lipnja,

¹⁴ Pismo episkopa Atanasija, od 19. srpnja 1997.

¹⁵ *Vidoslov* 2, str. 72-73.

¹⁶ *Nisu svi Srbi za raj*, u: *Nin*, 6. kolovoza 1993. str. 19. Vladika u istom intervjuu kaže: "Mi u svakom slučaju moramo sići na Neretvu, makar do mučeničkih Klepaca i Prebilovaca, koji su dali žrtve i u ovom i u onom ratu, do srpskih hramova koji su porušeni, i na srpsko more", str. 20. No, kasnije, 20/7. svibnja 1996. vladika priznaje: "Nema ništa od našeg obećanog povratka u dolinu Neretve i Mostar i Žitomisliće i Klepce i Prebilovce mučeničke, kao što nema ništa ni od izlaska na More, dok je Milošević komunista poklonio ustaši Tuđmanu trećinu Trebinjske opštine iznad Dubrovnika", *Vidoslov* 13, str. 100-101.

kako navodi datume i sam episkop.¹⁷ Crkva je također bila od početka pod muslimanskom kontrolom na istočnoj strani grada;

- u Stocu nisam uopće mogao tvrditi tko je crkvu srušio. Ne može to vladika meni pripisivati. U službenom našem izvještaju s toga susreta, koji smo objavili 1995. godine, stoji: "Don Luka Pavlović tumači da je saborna crkva u vrijeme najčešćih borbi spaljena i srušena, nju danas drže muslimani. Treba se na njih obratiti."¹⁸

A tko je srušio, o tome je moglo biti samo nagađanja: s hrvatske strane kažu da su je minirali muslimani, a s muslimanske se kaže da su je srušili Hrvati, jer je oslobađanje Mostara vodio HVO, u kojemu je bilo također muslimana. Prema tome, ne radi se ni o kakvoj laži nego o pričama koje i danas kruže u muslimanskim i hrvatskim krugovima.

Kad smo već kod toga, vladika u svome *Podsetniku* pisanu na Sv. Nikolu 1993. ne specificira tko je njegovu sabornu crkvu srušio: "Nova saborna crkva u Mostaru: srušena do temelja, kamenje odneto,"¹⁹ a u službenom će izvještaju Svetom arhijerejskom sinodu 22. rujna 1996. za staru crkvu u Mostaru, koja je blizu saborne, u zagradama ustvrditi: da je "juna 1992. g. bila od Hrvata i muslimana potpuno spaljena i demolirana".²⁰

Neka se pribilježi i izjava mostarskoga gradonačelnika Safeta Oručevića, kako je prenosi protojerej Aleksa Zubac, 21. srpnja 1994: "Mostar je muslimanski i srpski grad i takav mora da ostane... Mi znamo ko je srušio vašu Sabornu crkvu. Ja je imam u kancelariji na zidu, možete doći kod mene pa ćete je videti."²¹ Kaže se da se zna, a ne kaže se tko je srušio crkvu. Danas (travanj 1998!) gospodin gradonačelnik glatko demantira da je takvu izjavu uopće dao! Hoćeš li vjerovati Aleksi ili Safetu, na slobodu.

U istom odgovoru od 18. kolovoza 1993. episkop dalje piše u vezi s parohijama i crkvama: "Moram otvoreno reći da G. Biskup uoči laže pre svega svoje vernike i čitaoce, jer su i oni valjda videli i znaju da samo u Dubrovniku naša Eparhija ima 3 crkve..., zatim 4 crkve blizu ušća Neretve..., zatim 13 crkava u Primorju južno od Konavala do Boke..."²² Dakle 20 crkava!

Ponajprije ja svome kolegi episkopu nikada ne bih ni rekao ni napisao da "direktno uoči laže", da "uoči laže." Ne priliče se takvi izrazi

---

¹⁷ *Vidoslov* 2, str. 73.

¹⁸ A. Luburić (priređio), *Za pravedan mir*, Mostar 1995, str. 302.

¹⁹ *Vidoslov* 1, str. 76.

²⁰ *Vidoslov* 10, str. 94.

²¹ *Vidoslov* 3, str. 66.

²² *Vidoslov* 2, str. 74.

apostolskim nasljednicima. Što misliš kakvi bi to bili Isusovi učenici da je na Jeruzalemskom saboru stari Jakov rekao mladom Pavlu: Pavle, Pavle, sve što kažeš - lažeš! Imamo mi druge informacije o tebi i o tvojim neobrezanim Galaanima! U svome osvrtu rekao sam točno ovo: "Istaknimo da uzduž Primorja i mora Jadranskoga od Herceg-Novog do Makarske postoje 3 (slovima: tri) pravoslavne parohije-župe s tri crkve, i to sve 'oduvek' iz prošloga stoljeća, naime: u Kruševici iz 1870., i u Sutorini iz 1889., obje kod Herceg-Novog, posvećene sv. Nikoli, te u Dubrovniku crkva Blagovijesti iz 1877." Te sam podatke doslovno prepisao iz srpsko-pravoslavnih izvora, iz šematizma njihove Crkve, gdje se spominju samo te tri župe samo s te tri crkve, i poimence samo jedan paroh, onaj dubrovački.²³ Isključivo sam se držao službenih podataka beogradske patrijaršije, kojoj je sigurno tadašnji hercegovački episkop, odnosno upravitelj, davao podatke.

Vladika navodi da ima svega 20 crkava duž Primorja, od Opuzena do Boke. Međutim on se ne slaže sa samim sobom, odnosno sa svojim *Šematizmom* iz 1995. gdje donosi da je u parohiji Kruševici i Sutorini, ne 13, kao što je prije rekao, nego ravno 24 crkve, što postojale, što u katastru, što spominju se, što "ranije bila crkva".²⁴ U godini 1993. bilo ih je 13, u 1995. čak 24, ne znamo koliko ih je 1998.

Država i Crkva

Svećenici i monasi Hercegovci, 1/14. kolovoza 1994. izjavljuju: "Dajemo svoju molitvenu i pastirsku, crkveno-narodnu pomoć i podršku vernom Hristu i Narodu rukovodstvu Republike Srpske, a osuđujemo izdaju komunista, još na vlasti u Srpstvu, koje pod njima strada s obe strane Drine i ostalih krštenjem i mučeničkom krvlju osvećenih naših reka."²⁵

Ovakva potpora do identifikacije crkvene i političke strukture uvijek je u Crkvi skakala na nos crkvenim ljudima. Stara je riječ: Crkva ili imala ili ne imala koristi od državne sprege, kad se s njom sljubljuje, uvijek ima štete! Uskoro će to jasno vidjeti i episkop. I razočarati se.

Vladika, čestitajući svima Uskrs 1994., upućuje čestitku i "našim srpskim Borcima na frontu Otadžbine - što skoriju konačnu pobjedu pravde, viteštva i čojstva, pobjedu Hristovu, kojom On pobjedi zlo i đavola, pakao i smrt."²⁶

²³ *Kalendar Srpske pravoslavne patrijaršije - Crkva 1986.*, str. 98-99.

²⁴ *Vidoslov 7*, str. 30-31.

²⁵ *Vidoslov 3*, str. 23.

²⁶ *Vidoslov 5*, str. 5.

Nismo svi uvjereni da se takva ljudska pobjeda "srpskih Boraca" nad drugim narodima može identificirati s Kristovom pobjedom. Mislimo da u to nije uvjeren ni vladika Atanasije, pogotovo što i sam priznaje suprotno:

Vladika drži predavanje u Francuskoj 1994. i kaže: "Srpska Hercegovina i Srpski narod se nalaze na Golgoti ali, gospodo i braćo, nije Hercegovina ili Srpski narod raspeti Hristos na Golgoti. Čini mi se da smo bliže istini ako kažemo da su Hercegovina i Srpski narod, kao nosilac Pravoslavlja u ovom momentu istorije, onaj raspeti razbojnik na Golgoti s desne strane Hristove... Možda smo ipak bliži onom desnom razbojniku na krstu na Golgoti? Na krstu su i ovi oko nas, naši susedi; konkretno: muslimani i Hrvati. Ne kažem da su svi oni onaj razbojnik s leve strane, ali mnogi od njih jesu, i jesu sigurno moćnici ovoga sveta, od evropskih moćnika do američkih, i ostali, slični levom razbojniku: rugaju se Hristu, a sami su krvlju uprljani, ratno umešani i krivi za našu tragediju. Oni se rugaju i desnom razbojniku saraspetom sa Hristom. Oni se rugaju nama Srbima, grešnim kao što je bio grešan desni razbojnik. Ali mi makar priznajemo da smo grešni i kajemo se za svoje grehe... Nemamo podatak da je više bio kriv razbojnik levi od desnog, ili desni od levog, ali je desni razbojnik bio čovek, a onaj levi je bio nečovek. Onaj levi se poistovetio sa svojim nedelom, sa zlom koje nije osudio najpre u sebi. Desni je osudio sebe grešnoga i zlo u sebi, pokajao se kao čestit čovek i zato se spasao."²⁷

Ne zna se je li odlomak patetičniji ili neodmjerенији! Susjedni su narodi "krvlju uprljani, ratno umešani i krivi za našu tragediju". Još k tomu "mnogi od njih" sličje lijevom razbojniku jer se ne kaju. Srbi jesu razbojnici, izražava se vladika, ali se kaju!

Da su Srbi slični desnom razbojniku, vladika ponavlja i patrijarhu srpskom, 14. svibnja 1993., i dodaje ovako: "Ovo su apokaliptična vremena, nisu Bušova, ni Klintonova vremena. Klinton je totalitarni mentalitet, izraz totalitarnog mentaliteta Evropske civilizacije, a Srbi ne trpe totalitarizam, kao što ni papu nisu trpeli."²⁸

Malo se gdje vladika Atanasije ne bori protiv "trgovaca sa Dedinja", a ti trgovci već desetak godina bivaju birani i trpljeni od srpskoga naroda, i to masovno. Čudno za jedan narod koji inače ne trpi totalitarizam! Ono o Papi - znali smo!

Vladika objavljuje jedan (raniji), *Drugi Potsetnik* R. Karadžiću, od 15. rujna 1994. Vratio se s bojišta, opet ide na bojište, opisuje bojište,

---

²⁷ *Vidoslov* 6, str. 65-67. *Pravoslavlje danas - svedočenje i svedočanstvo*. Predavanje održano u saboru Pravoslavnog bratstva "Otac Justin", 12. lipnja 1994. u Montgeronu kod Pariza.

²⁸ *Vidoslov* 8, str. 62.

kaže kako je bio telefonirao Krajišniku za Nevesinje, kako se čudi da se neki oficiri ne smjenjuju, i onda ovako: "Moj je položaj tu, kao Vladike Hercegovačkog, u glupoj nedoumici: Šta reći jednom narodu kad me pita? A mora da mu kažem da treba da se branimo i odbranimo, jer inače znam i ja i oni šta nam muslimanski neprijatelj sprema. Neće se oni zaustaviti ni pod Nevesinjem, Izetbegović traži i Trebinje (a i Tuđman)!"²⁹

Karadžić, umjesto Mladića, vladiki i sustolnicima na Palama 1994. godine objašnjava: "Vrijednost naše države je što je sačuvala ove prostore i ovaj narod, ali i zbog toga što je napravila most prema Srpskoj Krajini, jer da smo mi, ne daj Bože, podlegli teško bi se održala Srpska Krajina, i *borami* i Srbija."³⁰

Tako je govorio Karadžić 3. srpnja 1994.

Vladika Atanasije šalje 1995. *Treći Podsetnik*, pismo Karadžiću, Krajišniku i Glavnom štabu Srpske Vojske Republike Srpske, opisujući koja je uloga Hercegovine u Republici Srpskoj i pozivajući ih da oslobode okupirane prostore vojnom silom. Sav je poziv patetičan, preliven vojnim izrazima, rodoljubnim srpstvom i antihrvatstvom. Tu se kaže: "Molimo Vas, nemojte nam, kao Vaš alibi, prebacivati bilo kakav 'lokalizam' ili još manje 'separatizam', nego se već jednom unesite ozbiljno i odgovorno u sudbinu, važnu ne samo za sadašnjicu nego još više za sutrašnjicu svega Srpstva, Srpske Hercegovine: od Orjena do Neretve s obe njene strane, i od Drine i Zelengore do Stona i Primorja. Nemojte da, zarad kratkoročnih ekonomskih razloga (...), ostavljamo okupirane ili poklanjamo svetskim moćnicima i od njih nametanim procentima naše planine i doline, naše Humine i Rudine, naše reke i naše more u Svetosavskoj i Svetovasiljevskoj Otadžbini. ... Nemojte verovati pričama Hrvata ni raznih drugih Škutora, ni lažnim obećanjima trgovaca svetinjama srpskim sa Dedinja, ili iz Brisela, Ženeve i Vašingtona, nego pomozite Srpskoj Hercegovini i tako ćete bitnije pomoći Srpskoj Državi u porođajnim mukama, i svemu Srpstvu od Kosova do Jadovna."³¹

Ovaj apel vladike Atanasija mora duboko zaboljeti njegova katoličkoga kolegu, koji smatra da ima tisućljetno i sadašnje puno pravo i vjersko i narodno da opstane sa svojim katoličkim vjernicima i svećentvom i na lijevoj i na desnoj strani Neretve, poštujući svakoga drugoga, i pravoslavnog Srbina i islamskog muslimana koji tu također živi tijekom više stoljeća.

²⁹ Vidoslov 7, str. 42.

³⁰ Vidoslov 3, str. 85.

³¹ *Treći potsetnik (Memorandum) o Srpskoj Hercegovini*, u: Vidoslov 4, str. 39-40.

Ovako isključivo srpskim imenom nazivati Hercegovinu možda može pomoći u gradnji nacionalističkoga kulta i mića, ali ne onoga kršćanskoga. Zar vladika ne doživljava i "trgovce sa Dedinja" da su u službi nekakva nacionalističkoga mita?

Samo koju godinu kasnije, 2. srpnja 1997. eparh je Atanasije sa sveštenstvom svoje eparhije uputio apel "zavađenim vođama Republike Srpske". Apel upućuje "u ime pravoslavnog srca i hrišćanske savesti... u ime Slavskog kolača i Krsta sa tri prsta!" Upućuje ga vođama, koji se nalaze na čelu naroda "po nekoj kazni ili opomeni Božijoj", i to kad "ni većih i težih vremena, ni manjih i slabijih ljudi".³² Neviđeno razočaranje vođama! Možda je to rezultat sprege Crkve i države!

Crkva na Trijebnju

Episkop je 22. svibnja 1997. nakon sudjelovanja za okruglim stolom u Mostaru posjetio Trijebanj, crkvicu sv. Nikole, župa Rotimlja. "To je manja srednjevekovna crkva, velike duhovne i kulturne vrednosti; obnovio ju je srpski vojvoda Radoje Hrabren-Miloradović."³³ Značajno je da je Hrabren obnovio, a ne ističe se čija je točno bila prije obnove. I zato s jednakim pravom o njoj govore i katolici kao svojoj crkvi iz prijašnjih, predturskih stoljeća, prije nego je došla u srpsko-pravoslavne ruke.

Tu je 1961. godine postavljena spomen-ploča s tekstom prote Danila Zimonjića. Tekst glasi: "U strašnim godinama 1941-45. krvavi ustaški razbojnici pobiše ovde iz grada Mostara 800 Srba i Srpkinja, sveštenika, cvijet naše omladine i majki sa nejači. Zastani, hrišćanine i brate, čovječe, i zamisli se nad ovom pločom koja kao živa buktinja gori za pokoj duša njihovih."³⁴ Ne može me uvjeriti ni prota Zimonjić, ni eparh Jevtić, ni sva zahumsko-hercegovačka eparhija, ni sva pravoslavna hijerarhija da su "krvavi ustaški razbojnici" pobili "ovde", tj. kod crkvice sv. Nikole u Trijebnju, "iz grada Mostara 800 Srba i Srpkinja, sveštenika, cvijet naše omladine i majki sa nejači"! Tu zaista mora zastati kršćanin, brat i čovjek i zamisliti se nad takvom neistinom i nad takvim bezumnim raspaljivanjem duhova, kao što je bilo bezumno i samo rušenje te crkvice.

---

³² *Vidoslov* 12, str. 5.

³³ *Vidoslov* 12, str. 70. Postojao je natpis o toj obnovi: "Is. Hs. Si sveti i božstveni hram St. oc. Nikoli ozid' se i obnovi v leto 1534. Trudi će se o svemjem hrame voevoda Radoje Hrabren": *Vidoslov* 1, str. 74.

³⁴ *Vidoslov* 1, str. 53.

Licemjerje

Vladika u dva-tri maha i onu sveopću, a posebno ovu našu domaću Katoličku crkvu, naziva licemjernom, pogotovo njezina biskupa!

On piše ministru vjera na Palama, 18. studenoga 1996. kako je "zapanjen licemerjem i G. Biskupa i uopšte Hrvata, kako ovih u Herceg-Bosni tako i onih u Hrvatskoj (u Dubrovnik mi ne daju evo 3 godine da odem!), koji su nam porušili sve što su okupirali..., a narod nam, što ne pobiše, prognaše, osim ono malo zamorčadi koje drže kao Amerikanci Indijance u rezervatu".³⁵

U svome izvještaju Sv. arhijerejskom saboru SPC, 26. svibnja 1997. napisat će: "Rimokatolička crkva licemeri prema nama, kao što je i vekovima radila, i kao što sada radi u Srpskim Krajinama i čitavoj Hrvatskoj i u Bosni, a posebno kod nas u Hercegovini."³⁶

Nakon što je ovako taksativno, i vremenski i prostorno, označio Katoličku crkvu licemjernom, gospodin arhijerej tumači kako licemjerstvo uopće nije vlastito pravoslavlju: "Pravoslavlju je jedno nesvojstveno, a to je licemjerje. Možda bi i mi mogli biti spoljašnje nežniji, tananiji i prefinjeniji, ali to više ostavljamo kao tajnu srca, a ne kao spoljašnje manire koje zapadnjaci upotrebljavaju."³⁷ Kažu da je licemjerje upravo to: da mjeri srca ne odgovara mjera lica! A tko se ovako usuđuje u globalu negativno osuđivati katolicizam s licemjerja, a isto tako u globalu pozitivno suditi o pravoslavlju s nelicemjerja, možda gubi iz vida Isusovu mjeru: Nemojte suditi da ne budete suđeni!

Mi bismo se istinski radovali da pravoslavni onu "tajnu srca" u kojem su "nežniji, tananiji i prefinjeniji" nastoje i na vanjski način pokazati! A kako bismo bili sretni da posve nestane licemjerja s lica zemlje! Što pravoslavni episkop misli: kad bi kojim duhovskim čudom svi "zapadnjaci" prešli u pravoslavlje, bi li još uvijek "licemjerili"?

Što bih mu rekao?

U svome izvještaju od 22. srpnja 1997. patrijarhu, Arhijerejskom saboru i ministru vjera vladika ovako završava: "Prestavnici hrvatskih

³⁵ *Vidoslov* 10, str. 98. Pisao sam episkopu Atanasiju, 1. srpnja 1997: "Četvrto, nastojao sam se uvijek korektno i ekumenski prema Vama držati. Zato me zaprepašćuje ovakav Vaš sud o mom 'licemerju.' U čemu sam pokazao 'licemerje', ako stojim iza svake svoje napisane i potpisane riječi? Osim toga, zar se zbilja niste mogli uvjeriti u svojim pastoralnim pohodima da Hrvati nisu porušili 'sve' što su 'okupirali,' niti od naroda 'pobiše' što ne 'prognaše'? I to više od "zamorčadi", kako ih Vi nazivate?"

³⁶ *Vidoslov* 13, str. 104.

³⁷ *Ondje*, str. 83.

vlasti i policije, koji su nas dopratili do trnjaka gdje je bila crkva (u Ljubuškom) samo su se okrenuli i vratili, bez komentara! A šta bi imali da kažu? Interesuje me šta li će reći hrvatski biskup Mostarsko-Duvanjski Perić, kad se budemo srelili? On neće ni da čuje da su njegovi Hrvati - rimokatolici bilo kakvo zlo učinili - Srbima, ili bilo kome - a meni se, negde u nekom svom intervjuu (...) potsmeva što sam iskreno, biblijski rekao da kod Srba 'Često krv i meso nadjačaju Jevanđelje'. Strašan je svaki greh, i svaki zločin, ali je od toga strašnije nepokajanje. A jevanđelska, pravoslavna, srpska poslovice kaže: 'Pokajanje je najljepši cvijet ljudskog poštenja.'"³⁸

A što bih episkopu Atanásiju rekao da se sretnemo?

1. Susreli smo se u Tuzli u eparhijskom konaku 17. ožujka 1998. godine. I začudo: vladika se pred svim biskupima i episkopima stao ispričavati što je i kako je protiv mene pisao! Osobito ono o "licemerju". Afekt nadvisio intelekt.

2. Nastojao sam mu svoje knjige uručiti u raznim susretima i mogao je pročitati sve što sam govorio, pisao, pa i o njemu osobno.

Od njega nisam primio nijedan broj njegova službenog glasila *Vidoslova*, na koji sam se ovdje osvrnuo. Za neke sam njegove odgovore, koje je meni namijenio, doznao, ponavljam, tek četiri godine nakon objavljivanja. Da mi ih je pravovremeno dao, na svaki bih mu prigovor dao pravovremen odgovor.

3. Uručio sam mu ili poslao sve naše biskupske poslanice u kojima može naći obilje materijala koji kritizira. Od priznanja do pokajanja! Trideset poslanica!

4. U pismu koje mi je uputio 19. srpnja 1997. a kasnije objavio,³⁹ on veli u vezi s Prebilovcima: "Vi ste se takođe iščuđavali natpisu na znački, koji je istakao jedan od preživelih Prebilovčana Ekmedžića, a možda ne znate da to skoro isto piše na spomeniku ispred logora Dahau (nedavno baš to isto reče i Tuđman u Vukovaru)." Ne znam što stoji napisano pred logorom u Dachauu, a u Vukovaru, 8. lipnja 1997. bio je govor upravo o praštanju!

Rečenica na znački u Prebilovcima glasila je: "*Zaboraviti ne možemo - oprostiti ne smijemo.*" To sam svojedobno nazvao "agresijom na Evanđelje"⁴⁰ To danas još jače ističem. Tako, ili po vladici "skoro isto", formulirana rečenica - bila ona u Prebilovcima, u Dachauu ili na bilo kojem drugom mjestu na ovome svijetu - duboko je neljudska, neevanđeoska, protubožanska, protiv Duha Svetoga. Ako to ili "skoro isto"

---

³⁸ *Vidoslov* 12, str. 72.

³⁹ *Ondje*, str. 73.

⁴⁰ *Crkva na Kamenu*, 8-9/1992., str. 2; *Za mir i jedinstvo*, Mostar, 1997., str. 116.

srpsko-pravoslavni episkop Atanasije Jevtić naučava i brani, onda je suvišan svaki naš razgovor na podlozi kršćanstva za koje i on jednako zna da Evanđelje apsolutno ne pozna rečenicu: "oprostiti ne smijemo"!

Zaključak

Vladika je priredio sedam izdanja svoje knjige "Od Kosova do Jadovna".⁴¹ Pri ruci mi je sedmo. O Jadovnu: str. 223-369. Jadovno je mjesto i zaravan na Velebitu. U blizini je Šaranova jama, gdje su za vrijeme rata bili ubijani pojedini Srbi. Tim se izdanjima jeromonah Atanasije osvrtao na NDH, na ustaše, na zločine, na Katoličku crkvu. Nedopustivo je i pomisliti da je time htio anticipirati i propagirati lozinku iz Prebilovaca: "*Zaboraviti ne možemo - oprostiti ne smijemo*"? A kako se u životu obično sve vraća i sve plaća, ovih je posljednjih godina mogao motriti i obrnut put teških ljudskih jada "od Jadovna do Kosova", gdje se, na očigled svega svijeta, odvija krvavo kolo strave i užasa. Dao Bog da se ono što prije završi u miru koji uskrsli Krist daje kako bi svi ljudi na ovim prostorima mogli živjeti i snagom zaborava nanesenih im zala, i božanskim darom milosna oproštenja!

ECUMENISMO, DIALOGO E VERITÀ

Riassunto

Innestando il dialogo ecumenico con il suo collega ortodosso in Erzegovina vladika Jevtić, il vescovo cattolico di Mostar, autore del presente articolo, recensisce parecchi numeri di "Vidoslov", rivista ufficiale della diocesi di Zahumlje-Hercegovina. Guidato dal principio cristiano della verità e della carità, il vescovo risponde alle statistiche del vladika ortodosso, alle sue asserzioni, imprecisazioni relative alle chiese ortodosse site lungo il litorale da Herceg-Novi a Metković, alle conseguenze della recente guerra deleterie per tutte e due le parti, al medaglione non evangelico di Prebilovci: "Dimenticare non ci è possibile - perdonare non ci è lecito". Il messaggio dell'articolo e quello che il vero ecumenismo sortirà il suo benefico effetto se sarà fondato sulla verità, espressa nella carità, e permeato dalla reciproca comprensione e perdono. Altrimenti tutta la fatica ecumenica sarà simile a quella di Sisifo!

---

⁴¹ *Od Kosova do Jadovna* (prvo izdanje 1984., a sedmo: Beograd, 1987., u 5.000 primjeraka).